

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 330

Finanse

na rzecz zrównoważonego rozwoju

Gospodarka – etyka – środowisko

Redaktorzy naukowi

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Barbara Cibis

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-460-8

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Marcin Będzieszak: Opłaty za usługi i dochody własne jako źródło finansowania wybranych zadań w miastach wojewódzkich w Polsce	13
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczyk: Analiza wykorzystania kolektorów słonecznych do wytworzenia ciepłej wody użytkowej.....	22
Joanna Błach, Anna Doś: Zastosowanie modelu DuPonta w kontekście zarządzania środowiskiem w przedsiębiorstwie – możliwości wykorzystania w praktyce polskich przedsiębiorstw	34
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Efektywność ekonomiczna przedsięwzięć inwestycyjnych z zakresu energetyki odnawialnej jako czynnik zrównoważonego rozwoju.....	42
Michał Buszko: Społeczna odpowiedzialność banków giełdowych – korzyści inwestycyjne z tytułu uczestnictwa w RESPECT Index	52
Beata Domańska-Szaruga: Konkurencyjność banków spółdzielczych jako partnerów lokalnych społeczności.....	63
Joanna Działo: Instytucje fiskalne a standardy etyczne w polityce fiskalnej ..	72
Beata Zofia Filipiak: Kierunki i skutki przekształceń lokalnej gospodarki odpadami komunalnymi w świetle zmian ustawowych	80
Monika Foltyn-Zarychta: Koncepcja zmniejszającej się w czasie stopy dyskonta w ocenie efektywności inwestycji publicznych o oddziaływaniach długoterminowych	89
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: Wpływy do budżetów gmin przy wprowadzeniu podatku dochodowego w indywidualnych gospodarstwach rolnych	99
Maria Magdalena Golec: Zrównoważony rozwój spółdzielni kredytowych w Polsce w oparciu o zasadę lokalności	108
Karolina Gwarda: Źródła finansowania zakupu zero- i niskoemisyjnych środków transportu publicznego w Polsce	116
Jerzy Gwizdała: Rola Banku Ochrony Środowiska SA w Warszawie w finansowaniu inwestycji w obszarze ochrony atmosfery.....	126
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Wykorzystanie podatku od nieruchomości dla zrównoważonego rozwoju miast na przykładzie Torunia	135
Agnieszka Jachowicz: Główne trendy w polityce podatkowej w krajach Unii Europejskiej w okresie kryzysu	148
Alicja Janusz: Przegląd istniejących i projektowanych rozwiązań w zakresie funduszy restrukturyzacyjnych sektora finansowego w Unii Europejskiej	157

Barbara Karlikowska: Ryzyko środowiska naturalnego a działalność przedsiębiorstw	165
Magdalena Klopott: Mechanizmy finansowania przyjaznego środowisku demontażu statków – fundusz recyklingowy	173
Lidia Klos: Wiedza i świadomość ekologiczna studentów	182
Adam Kopiński: Taksonomia i zastosowanie metody Hellwiga w ocenie efektywności funduszy inwestycyjnych	192
Andrzej Koza: Finansowe instrumenty wsparcia samozatrudnienia osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii i Polsce	205
Grażyna Leśniewska: Sztuka zrównoważonego życia	214
Agnieszka Lorek: Lokalna polityka energetyczna w zrównoważonym rozwoju gmin śląskich	222
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Waluta wirtualna – moda, czy pieniądź przyszłości?.....	231
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Energia odnawialna i jej aspekty finansowe jako element zrównoważonego rozwoju Polski	239
Tomasz Piotr Murawski: Ocena działań społecznej odpowiedzialności biznesu – przegląd wybranych metod	248
Marta Musiał: Dylematy zarządzania finansami osobistymi w kontekście koncepcji solidarności międzypokoleniowej	258
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Zarządzanie finansami w samorządzie gminnym wobec wyzwań nowego zarządzania publicznego.....	266
Teresa Orzeszko: Miejsce edukacji finansowej społeczeństwa w strategii społecznej odpowiedzialności biznesu krajowych banków giełdowych w Polsce	274
Agnieszka Parlińska: Wybrane aspekty zadłużania się samorządów gminnych w Polsce	284
Andrzej Parzonko: Przewidywalność i stabilizacja cen mleka jako czynnik zrównoważonego rozwoju gospodarstw rolniczych i przedsiębiorstw przetwórczych.....	293
Monika Pettersen-Sobczyk: Modele biznesowe banków w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju	301
Dariusz Piotrowski: Wartości islamu a koncepcja zrównoważonego rozwoju	308
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Transakcyjne wykluczenie finansowe w Polsce w świetle badań empirycznych.....	316
Adriana Przybyszewska: Determinanty przedsiębiorczości kobiet na przykładzie wybranych krajów	326
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Rozwój kanału <i>direct</i> na polskim rynku ubezpieczeń	336
Adam Reczuch: Wykluczenie finansowe osób młodych w perspektywie założenia nowego gospodarstwa domowego	344

Robert Skikiewicz: Bariery w działalności instytucji finansowych na tle zmian sytuacji gospodarczej Polski	352
Beata Skubiak: Wpływ kryzysu finansowego i gospodarczego na rozwój zrównoważony, ze szczególnym uwzględnieniem konsekwencji społecznych.....	361
Sylwia Słupik: Proekologiczne strategie rozwoju przedsiębiorstw województwa śląskiego.....	369
Małgorzata Solarz: Ochrona konsumenta a wykluczenie finansowe stanowiące wynik niewłaściwego zarządzania ryzykiem finansowym codzienności	378
Anna Spoz: E-faktury – nowinka technologiczna czy upowszechniający się sposób dokumentowania transakcji gospodarczych	387
Joanna Stawska: Znaczenie <i>policy mix</i> dla działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw w kontekście zrównoważonego rozwoju.....	397
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Rozwój zrównoważony miast jako szansa dla prywatnych inwestycji na przykładzie aglomeracji azjatyckich.....	406
Paulina Szulc-Fischer: Proekologiczne inicjatywy klastrowe	414
Magdalena Ślebocka: Fundusze unijne dla zrównoważonego rozwoju – bariery w pozyskiwaniu i rozliczaniu na przykładzie gmin województwa łódzkiego.....	424
Aneta Tylman: Obszary badań prawno-finansowych zrównoważonego rozwoju – próba identyfikacji	432
Piotr Urbanek: Standardy etyczne polityki wynagradzania kadry kierowniczej w bankach w okresie kryzysu finansowego – próba oceny.....	439
Tomasz Uryszek: Międzypokoleniowa redystrybucja długu publicznego na przykładzie krajów Unii Europejskiej	448
Julia Anna Wachowska: Rynek kredytów mieszkaniowych w Polsce – studium analityczne	458
Damian Walczak: Solidaryzm społeczny a uprawnienia emerytalne grup uprzywilejowanych.....	468
Marcelina Więckowska: Inwestorzy instytucjonalni na rynku inwestycji w energię odnawialną	477
Paweł Witkowski: Ryzyko węglowe – koncepcja i pomiar.....	486
Bogdan Włodarczyk: Tworzenie oferty bankowej z wykorzystaniem bankowości elektronicznej	495
Justyna Zabawa: Zarządzanie kapitałem ludzkim we współczesnych bankach w kontekście ich ekologicznej odpowiedzialności	503
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Reklamy bankowe – między manipulacją a faktyczną potrzebą klientów.....	511

Summaries

Marcin Będzieszak: User charges and own-source revenues as sources of financing selected tasks in voivodeship cities in Poland	21
Renata Biadacz, Kazimierz Juszczak: Analysis of the use of solar collectors to produce hot water	33
Joanna Blach, Anna Doś: The application of the DuPont model in the context of corporate environmental management – evidence from the Polish companies	41
Iwetta Budzik-Nowodzińska: Economic effectiveness of investments related to the renewable energy sources as a factor of sustainable development... ..	51
Michał Buszko: Corporate Social Responsibility of stock exchange listed banks – investing profits due to participation in RESPECT Index.....	62
Beata Domańska-Szaruga: Competitiveness of cooperative banks as local community partners	71
Joanna Działo: Fiscal institutions and ethical standards in fiscal policy.....	79
Beata Zofia Filipiak: Directions and consequences of the transformation of local economy of municipal waste in the light of changes in the laws.....	88
Monika Foltyn-Zarychta: The concept of time-declining discount rate in the appraisal of public projects with long-term effects	98
Marzena Ganc, Magdalena Mądra-Sawicka: The proceeds to municipalities with the introduction of income tax in individual farms.....	107
Maria Magdalena Golec: Sustainable development of Polish credit cooperatives based on the principle of localness.....	115
Karolina Gwarda: Sources of funding the purchase of zero- and low carbon means of public transport in Poland	125
Jerzy Gwizdała: The role of the environment protection bank JSC in Warsaw in financing investment in the protection of the atmosphere	133
Agnieszka Huterska, Robert Huterski: Application of property tax in sustainable development of towns with town of Toruń as an example.....	147
Agnieszka Jachowicz: Main trends in tax policy in the European Union states in the times of crisis	156
Alicja Janusz: The review of existing and anticipated solutions for the financial sector restructuring funds in the European Union	164
Barbara Karlikowska: Natural environment risk and activities of enterprises	172
Magdalena Klopott: Financing mechanisms of the environmentally friendly ship dismantling – case of recycling fund	181
Lidia Klos: Environmental knowledge and awareness of students.....	191
Adam Kopiński: Taxonomy and application of Hellwig’s method for assessing the effectiveness of investment funds	204
Andrzej Koza: Financial instruments of disabled people self-employment support in Great Britain and Poland	213

Grażyna Leśniewska: Art of sustainable life	221
Agnieszka Lorek: Local energy policy for the sustainable development of the Silesian communities	230
Agnieszka Łukasiewicz-Kamińska: Digital currency – temporary trend or money of future?	238
Ireneusz Miciuła, Krzysztof Miciuła: Renewable energy and its financial implications as a component of sustainable development of Poland	247
Tomasz Piotr Murawski: An evaluation of Corporate Social Responsibility – review of chosen methods	257
Marta Musiał: Personal finance management dilemmas in the context of intergenerational solidarity concept	265
Bogdan Nogalski, Andrzej Kozłowski: Finance management in commune self-government in the face of challenges of new public management	273
Teresa Orzeszko: Importance of financial education of society in CSR strategy of domestic listed banks in Poland	283
Agnieszka Parlińska: Selected aspects of the indebtedness of municipalities in Poland	292
Andrzej Parzonko: Predictability and price stabilization of milk as a factor in the sustainable development of farms and food processing enterprises	300
Monika Pettersen-Sobczyk: Banks business models in the context of sustainable development concept	307
Dariusz Piotrowski: Values of islam and the concept of sustainable development	315
Michał Polasik, Anna Piotrowska: Empirical studies on transactional financial exclusion in Poland	325
Adriana Przybyszewska: Determinants of entrepreneurship of women based on selected countries	335
Eleonora Ratowska-Dziobiak: Development of the direct channel on the Polish insurance market	343
Adam Reczuch: Financial exclusion of young people in the perspective of establishment of a new household	351
Robert Skikiewicz: Barriers of activity of financial institutions against the background of changes in the economic situation of Poland	360
Beata Skubiak: The impact of economic and financial crisis on sustainable development with focus on social consequences	368
Sylvia Słupik: Ecological strategies for the development of Silesian Voivodeship enterprises	377
Małgorzata Solarz: Consumer protection vs. financial exclusion as a result of incorrect everyday financial risk management	386
Anna Spoz: E-invoices – technological novelty or a spreading method of documenting commercial transactions	396

Joanna Stawska: The importance of policy mix for investment activities of enterprises in the context of sustainable development	405
Marek Szturo, Joanna Tomczyk: Sustainable urban development as an opportunity for private investments on the example of Asian agglomerations.....	413
Paulina Szulc-Fischer: Pro-ecological cluster initiatives	423
Magdalena Ślebocka: EU funds for sustainable development – barriers in obtaining and accounting on the example of municipalities of Łódź Voivodeship.....	431
Aneta Tylman: Areas of legal and financial studies of sustainable development – an attempt to identify.....	438
Piotr Urbanek: Ethical standards of top executive’s remuneration policy in the banking sector during the financial crisis – attempt to assess	447
Tomasz Uryszek: Intergenerational redistribution of public debt. The example of European Union countries	457
Julia Anna Wachowska: Housing loans market in Poland – analytical project	467
Damian Walczak: Social solidarity and the pension rights of privileged groups	476
Marcelina Więckowska: Institutional investors in the renewable energy investment market.....	485
Paweł Witkowski: Carbon risk – concept and measurement	494
Bogdan Włodarczyk: Creation of banking offer using e-banking	502
Justyna Zabawa: Human capital management in contemporary banks, in the context of corporate eco-responsibility	510
Marika Ziemia, Krzysztof Świeszczak: Banking advertising – between a manipulation and a real customer need.....	520

Andrzej Parzonko

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

PRZEWIDYWALNOŚĆ I STABILIZACJA CEN MLEKA JAKO CZYNNIK ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GOSPODARSTW ROLNICZYCH I PRZEDSIĘBIORSTW PRZETWÓRCZYCH

Streszczenie: Celem artykułu było przedstawienie kształtowania się cen mleka w Polsce i innych krajach na świecie (głównie w UE), prześledzenie i opisanie mechanizmów stabilizacji cen występujących na poziomie krajowym i całej UE oraz przedstawienie mechanizmów stabilizacji cen mleka w skupie proponowanych przez zakłady przetwórcze. Jak wynika z przeprowadzonych badań, regulacje administracyjne (mechanizm kwotowania produkcji mleka) przyczyniające się do względnej stabilizacji rynku mleka w UE są wycofywane. Proponowany tzw. pakiet mleczny w niewielkim zakresie będzie przyczyniał się hamowania wahań światowych cen mleka. W tej sytuacji mleczarnie i rolnicy muszą głębiej współpracować i próbować przeciwdziałać niekorzystnym sytuacjom.

Słowa kluczowe: rynek mleka, ceny mleka, kwotowanie produkcji, sieć informacyjna.

DOI: 10.15611/pn.2014.330.31

1. Zagadnienia wstępne

Zapoczątkowany w USA w latach 2007-2008 kryzys finansowy, który przekształcił się w światowy kryzys gospodarczy, a następnie zadłużenia, stał się podłożem szeroko podjętej krytyki systemu rynkowego (a z nim mechanizmów kształtowania cen). Jednak jak pokazują doświadczenia, rynek jest bezalternatywnym rozwiązaniem instytucjonalnym dla wolnych i demokratycznych społeczeństw. Jak zaznaczają E. Mączyńska i P. Pysz, „alternatywy wobec rynku nie ma i w wyobraźalnej przyszłości nie będzie. Zatem rynek we współczesnej i ewolucyjnej formie z pewnością pozostanie w przyszłości podstawowym instytucjonalnym mechanizmem organizacji społecznego procesu gospodarowania” [Mączyńska, Pysz 2013]. Jednak trwają dyskusje nad kształtowaniem mechanizmów rynkowych (roli państwa i innych instytucji) w procesach rozwoju społeczeństw, a w nim podmiotów gospodarczych. Wyłaniają się określone nurty w naukach ekonomicznych, które chcą „usprawniać” działanie mechanizmów w społeczeństwach demokratycznych. Jednym z nich jest ekonomia zrównoważonego rozwoju. Rozwija się ona na gruncie ekonomii politycz-

nej i koncepcji trwałego rozwoju. Według H. Rogalla: „problematyka ekonomii zrównoważonego rozwoju koncentruje się wokół pytań, w jaki sposób można uzyskać wystarczające standardy ekonomiczne, społeczno-kulturowe i ekologiczne w granicach tolerancji natury i jak należy realizować zasadę sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej i międzypokoleniowej. Ekonomia zrównoważonego rozwoju nie jest teorią statyczną, dostrzega potrzebę dyskusji i zainteresowania swoich zainteresowań poznawczych” [Rogall 2010]. Ekonomia zrównoważonego rozwoju nie neguje ważności rynku w rozwoju społeczeństw, jednak zwraca uwagę na duże jego słabości.

Bardzo istotny w gospodarce rynkowej jest mechanizm cenowy, przez który następuje wartościowanie użyteczności wytwarzanych produktów. Aby mógł nastąpić rozwój podmiotów gospodarczych, muszą one oferować produkty lub usługi użyteczne dla społeczeństwa i sprzedawać je po cenach wyższych niż koszty ich wytworzenia. Jest to oczywiste. Problem stanowi tylko względna stabilność cen na produkty i środki do produkcji. Duża zmienność cen produktów powoduje powstawanie ryzyka ekonomicznego i zniechęca do podejmowania odważnych (prowadzonych w oparciu o zewnętrzne źródła finansowania) działań inwestycyjnych. Działem gospodarki charakteryzującym się długim cyklem produkcji i stosunkowo niską innowacyjnością produktową (ze względu na swoją specyfikę) jest rolnictwo w połączeniu z przetwórstwem rolno-spożywczym.

2. Metodyka badań i przebieg procesu badawczego

Celem artykułu jest przedstawienie kształtowania się cen na mleko w Polsce i innych krajach na świecie (głównie w pozostałych krajach UE), prześledzenie i opisanie mechanizmów stabilizacji cen występujących na poziomie krajowym i całej UE oraz przedstawienie mechanizmów stabilizacji cen mleka w skupie przez zakłady przetwórcze, a także zaprezentowanie warunków koniecznych do spełnienia przez zakłady przetwórcze w celu stabilizacji cen mleka w skupie oraz wskazanie korzyści płynących z tego mechanizmu dla rolników (dostawców mleka) i zakładów przetwórczych (mleczarni).

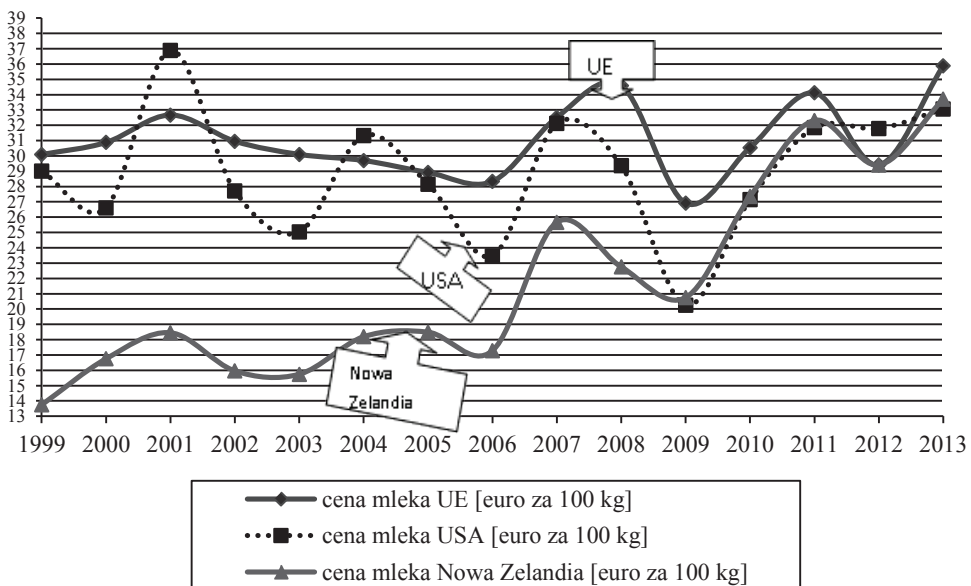
Badania przeprowadzono w oparciu o studia literatury krajowej i zagranicznej oraz studia przypadków kilku mleczarni w Polsce.

3. Kształtowanie się cen mleka oferowanych przez mleczarnie w UE i innych krajach europejskich

Branża mleczarska w polskim sektorze agrobiznesu stanowi bardzo ważny element. Według danych z Powszechnego Spisu Rolnego chowem krów zajmowały się w 2010 r. 453 902 gospodarstwa, spośród których towarową produkcję mleka (posiadających hurtowe kwoty mleczne) prowadziło w roku kwotowym 2010/2011 nieco

ponad 168 tys. Liczba zakładów skupujących i przerabiających mleko na produkty mleczne wynosiła 291 na koniec 2011 r. Saldo w handlu zagranicznym produktami mlecznymi w 2003 r. wynosiło 278,4 mln euro, natomiast w 2012 r. było to już 911,6 mln euro [Analizy rynkowe... 2012]. Podkreślić należy, że możliwości przetwórcze zakładów mleczarskich są większe niż wynosi ich obecna produkcja, natomiast głównym problemem jest dostępność surowca (mleka) do przetwórstwa. Impulsem do zmian w realizowanej produkcji mleka – na poziomie gospodarstw rolniczych – są ceny surowców rolniczych (mleka i innych, które mogą być potencjalnie wytwarzane w gospodarstwach rolniczych) kierowanych do dalszego przetwórstwa, a szczególnie relacje między nimi. W latach 2000-2004 konkurencyjność cenowa mleka w stosunku do innych produktów (głównie zbóż) była niewielka. Zniechęcało to rolników do prowadzenia dość kapitałochłonnej i pracochłonnej produkcji, jaką jest produkcja mleka. Zdecydowanie lepiej było zająć się produkcją roślinną. Pierwszy pełny rok członkostwa Polski w UE (2005 r.) to najlepszy okres pod względem relacji cenowych dla producentów mleka. W tym roku cena mleka w relacji do ceny zbóż zwiększyła się o 37% w stosunku do 2004 r. [Parzonko 2012].

Zaznaczyć należy, że mleko i produkty mleczne mają charakter globalny. Wytwarzane są niemal we wszystkich częściach globu. Mogą być poddane procesowi przetwarzania i przemieszczane w bardzo odległe zakątki świata. Ze względu na to, na kształtowanie cen mleka w określonych regionach (krajach) ziemi wpływ ma

Rys. 1. Przeciętne ceny mleka oferowane rolnikom przez wybrane mleczarnie UE, USA i Nowej Zelandii w latach 1999-2013 (euro/100 kg)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.milkprices.nl/> (6.01.2014).

sytuacja na rynku mleka (w tym kształtowanie się cen) w innych częściach świata. Krajem charakteryzującym się największym eksportem mleka w stosunku do jego produkcji jest Nowa Zelandia. To znajdująca się w tym kraju mleczarnia Fontera uznawana jest za kreatora ceny światowej mleka.

Jak wynika z danych przedstawionych na rysunku 1, ceny mleka oferowane rolnikom przez mleczarnie w Nowej Zelandii w latach 1999-2006 wyraźnie były niższe niż ceny oferowane przez mleczarnie w UE i USA. W kolejnych latach ceny mleka w Nowej Zelandii, UE i USA wyraźnie się zbliżyły. Bardzo ciekawym zagadnieniem jest stabilność cen na mleko w porównywanych krajach, szczególnie w grupie krajów UE. Do 2006 r. cena mleka w krajach UE była względnie stabilna z tendencją malejącą. Od 2006 r. sytuacja zaczęła się zmieniać. Ceny mleka w UE zaczęły podlegać trendom ogólnoświatowym, narzuconym przez największego eksportera produktów mlecznych – Fonterę z Nowej Zelandii. Trzeba podkreślić, że zjawisko tak wyraźnych zmian (wahań) cen mleka na rynku UE nie było obserwowane od momentu wprowadzenia kwot mlecznych w UE (rok 1984). Jest ono bardzo niekorzystne dla rolników, gdyż utrudnia podejmowanie decyzji inwestycyjnych i przyczynia się do niewspółmiernego wzrostu cen środków do produkcji. Nawet przeciętnie niższe ceny za oferowane mleko (w dłuższej perspektywie), ale względnie stabilne są bardziej korzystne dla rolników niż przeciętnie wyższe ceny, ale podlegające znacznym wahaniom okresowym.

4. Mechanizmy stabilizacji cen

4.1. Mechanizmy proponowane na poziomie państw UE

Wśród mechanizmów stabilizacji cen mleka w UE ważną grupą są tzw. regulacje natury politycznej. Często są one bardzo złożone, różnorodne i zmieniające się w czasie (ewolucyjne lub rewolucyjnie). Ważnym mechanizmem stabilizacji rynku mleka, a w tym względnej stabilności cen mleka w UE, jest mechanizm „kwotowania produkcji mleka”. Został on wprowadzony w krajach UE w 1984 r. Każdy kraj członkowski UE otrzymał swoją narodową kwotę mleczną. Produkcja mleka ponad jej poziom skutkuje zapłaceniem kary. Po przekroczeniu narodowej kwoty mlecznej gospodarstwo, w którym nastąpiło przekroczenie indywidualnej kwoty mlecznej, musi zapłacić dość dotkliwą karę. Zniechęca to rolników do produkcji ponad posiadaną kwotę mleczną. Polityka rolna UE jednak się zmienia. W 2003 r. podjęto między innymi decyzję o powolnym wycofywaniu się z mechanizmu kwotowania produkcji mleka w UE. Przedstawione w maju 2008 r. przez Komisję Europejską zmiany wdrażające postanowienia Rady Ministrów ds. Rolnictwa i Rybołówstwa z marca 2008 r. nie zmieniły w sposób znaczący przyjętych założeń w ramach reformy WPR z 2003 r. Unia Europejska podtrzymała zniesienie kwotowania produkcji mleka na rok 2015. Jednocześnie zaproponowano wzrost kwot mlecznych dla wszystkich państw UE o 1% w latach kwotowych 2009/2010 do 2013/2014. Dodat-

kowo Komisja Europejska zaproponowała ograniczenie zakresu interwencji na rynku mleka. Sprowadza się ono głównie do: 1) odejścia od obligatoryjnych dopłat do prywatnego przechowywania masła oraz stałych cen interwencyjnych zakupu masła i odtuszczonego mleka w proszku, 2) likwidacji dopłat do prywatnego przechowywania serów, dopłat do przetwórstwa masła, jego sprzedaży organizacjom niedochodowym i armii itp. [Guba, Dąbrowski 2012]. Przyjęty kierunek działań Unii Europejskiej po 2003 r. przyczynia się do głębszej liberalizacji rynku mleka i uzależnienia od sytuacji globalnej. Prowadzić to będzie do większej niestabilności na europejskim rynku mleka. Ceny mleka i produktów mlecznych w większym stopniu uzależnione będą od sytuacji na rynkach światowych. W 2009 r. powołana została Grupa Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Mleka. Do jej zadań należało m.in. wypracowanie rozwiązań stabilizujących rynek mleka po likwidacji systemu kwotowania produkcji mleka i innych mechanizmów po 2015 r. W wyniku prac grupy wypracowano stanowisko, które przyjęte zostało przez Radę UE i Parlament Europejski w lutym 2012 r. w postaci tzw. pakietu mlecznego. Przepisy tego pakietu mają obowiązywać do 2020 roku. Obejmują one następujące obszary: 1) wzmocnienie siły przetargowej producentów mleka poprzez umożliwienie im zbiorowych negocjacji umów na dostawy mleka; 2) wprowadzenie formalnych umów na dostawy mleka, w których elementy, takie jak: cena, czas trwania, wielkość dostaw, termin dostaw będą swobodnie negocjowane przez strony (rolników, przetwórców); 3) możliwość tworzenia organizacji międzybranżowych na rynku mleka; 4) poprawa przejrzystości produkcji mleka w UE poprzez obowiązek przesyłania przez podmioty skupowe informacji o ilości skupionego w każdym miesiącu mleka organom wyznaczonym przez państwa członkowskie; 5) możliwość zarządzania podażą serów oznaczonych chronioną nazwą pochodzenia lub chronionym oznaczeniem geograficznym [Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego... 2012]. Przedstawione w „pakiecie mlecznym” działania – zdaniem autora – w bardzo niewielkim zakresie będą przyczyniać się do stabilizacji rynku mleka w Unii Europejskiej. Zaznaczyć należy, że zaproponowane działania w większości krajów o gospodarce rynkowej od dawna funkcjonują, np.: możliwość negocjacji cen, tworzenie grup producenckich czy innych organizacji branżowych reprezentujących stanowisko (interesy) określonej grupy społecznej.

4.2. Mechanizmy proponowane na poziomie mleczarni

Mleczarnie, aby się rozwijać, muszą mieć stały dostęp do surowca (mleka). Zmienność cen oferowanych za mleko, wynikająca z trendów światowych i braku polityki rynkowej na poziomie krajów UE, może zniechęcić rolników do utrzymywania i rozwijania tej produkcji. Trzeba wyraźnie podkreślić, że – jak wynika z doświadczeń – rolnicy, którzy zrezygnowali z chowu krów i produkcji mleka, z reguły już do tej działalności nie wrócili nawet w sytuacji wyraźnej poprawy koniunktury na ten produkt. Dlatego niezwykle ważne jest, z punktu widzenia zakładu przetwórczego, aby utrzymać produkcję mleka w gospodarstwach ją prowadzących, a nawet zwiększyć.

szyć. Aby to zrobić, potrzebna jest stała, oparta na wzajemnym szacunku i zaufaniu, współpraca, odbywająca się na zasadzie „równoważonego rozwoju” gospodarstw rolniczych i zakładów przetwórczych.

Przetwórcy mleka i rolnicy o tym doskonale wiedzą i realizują współpracę. Już po urynkowaniu polskiej gospodarki podjęto różnego rodzaju działania zacieśniające współpracę i przyczyniające się do obopólnych korzyści. Na przykład w OSM Piątnica uruchomiono określone środki finansowe na niskoprocentowe pożyczki dla rolników na zakup schładzalników do mleka, dojarek i krów mlecznych. Dodatkowo uruchomiono na szeroką skalę działalność szkoleniową [Niewęłowska 1996]. Oprócz tych działań wiele mleczarni zaczęło wpływać na rolników sposobem kalkulowania ceny za dostarczane do mleczarni mleko. Zaczęto ustalać cząstkowe elementy sumarycznej ceny za mleko. Składniki kalkulowanej ceny za mleko w analizowanym czasie zmieniały się. W latach 2003-2012 głównymi składowymi ceny uwzględnianymi przez większość mleczarni były: cena za jednostkę białka, cena za jednostkę tłuszczu, dopłata do klasy jakościowej, dopłata za schłodzenie mleka do temperatury 4°C, dopłata za posiadanie przez gospodarstwo certyfikatu weterynaryjnego, dopłata do ilości produkowanego mleka, dopłata za posiadanie krów pod kontrolą użytkowości mlecznej, kurs złotego. Głębsze uzależnienie się rynku mleka w krajach UE od sytuacji na rynkach światowych powoduje w mleczarniach potrzebę tworzenia mechanizmów względnej stabilizacji cen na mleko w skupie. W kilku mleczarniach w Polsce już trwają prace nad ustalaniem ceny mleka w zależności od prognozowanych średniorocznych cen na mleko. Aby to realizować, potrzebne są rzetelne informacje o sytuacji na rynkach międzynarodowych, a także o sytuacji w gospodarstwach rolniczych. Potrzebna jest też dobra wola i zrozumienie dla tego mechanizmu zarówno na poziomie mleczarni, jak i gospodarstw rolniczych.

Mleczarnie powinny wykorzystywać nowe mechanizmy koordynacji dla zapewnienia sobie lojalności rozproszonych dostawców surowca (mleka). Ale sama lojalność nie wystarczy, należy dążyć do wywoływania aktywnych działań poszczególnych gospodarstw na rzecz budowania wartości całej organizacji. Sieć informacyjna ma pomóc scalić i skoordynować procesy informacyjne, decyzyjne, wytwórcze, a przede wszystkim pozwolić na gromadzenie i wykorzystywanie wiedzy i jej transfer do poszczególnych uczestników sieci. Mleczarnie przetwarzające mleko mogą być ważnym ogniwem (głównym integratorem) sieci, zespalaającym poszczególnych rolników (dostawców mleka) ze sobą oraz z mleczarnią.

Trzeba podkreślić, że zacieśnianie wymiany informacji między mleczarnią a rolnikami ma coraz nowocześniejsze formy. W firmie „Danone” w roku 2006 podjęto decyzję o utworzeniu „elektronicznego punktu informacyjnego”. Utworzono stronę internetową, do której mają dostęp rolnicy (dostawcy mleka, po zalogowaniu). Przedstawiano na niej informacje o sytuacji na rynku mleka, działaniach podejmowanych przez mleczarnie oraz indywidualne raporty dla konkretnego gospodarstwa o realizowanej sprzedaży mleka (cenie mleka, parametrach jakościowych, pożyczkach do spłacenia). Trwają prace nad dalszym rozwijaniem wymiany informacji pomiędzy rolnikami (dostawcami) i mleczarnią.

5. Podsumowanie i wnioski

1. Branża mleczarska w polskim sektorze agrobiznesu stanowi bardzo ważny element. Świadczy o tym między innymi rosnące saldo w handlu zagranicznym produktami mlecznymi, które w 2003 r. wynosiło 278,4 mln euro, natomiast w 2012 r. było to już 911,6 mln euro. Możliwości przetwórcze zakładów mleczarskich są większe niż wynosi ich obecna produkcja, wynika to między innymi z szeroko zakrojonych działań inwestycyjnych w latach 2006-2012 z wykorzystaniem funduszy strukturalnych. Istotnym czynnikiem hamującym zwiększenie produkcji na poziomie mleczarni jest dostępność surowca (mleka) do przetwórstwa.

2. Impulsem do zmian w realizowanej produkcji mleka – na poziomie gospodarstw rolniczych – są ceny surowców rolniczych (mleka i innych, które mogą być potencjalnie wytwarzane w gospodarstwach rolniczych). Oprócz wysokości cen mleka istotna jest dla gospodarstw rolniczych jej stabilność. Wycofywanie się z mechanizmu kwotowania produkcji mleka w UE przyczyniło się do większej zmienności cen mleka w skupie w UE. Ceny uzależnione zostały od koniunktury globalnej, głównie od cen dyktowanych przez największego eksportera produktów mlecznych Fonterę z Nowej Zelandii.

3. Przedstawione w „pakiecie mlecznym” UE działania w bardzo niewielkim zakresie będą przyczyniać się do stabilizacji rynku mleka w UE po całkowitej rezygnacji z mechanizmu kwotowania produkcji mleka. Szczególnie w Polsce, gdzie dominującą formą prawną mleczarni są spółdzielnie, zaproponowane działania nie wnoszą.

4. Brak mechanizmów stabilizujących ceny mleka w wyniku regulacji politycznych w UE zmuszają przetwórców (mleczarnie) do aktywnego włączania się w proces jeszcze głębszej współpracy pomiędzy rolnikami a przetwórcami. Aby to realizować, potrzebne są dobre mechanizmy informacyjne. Przetwórcy muszą szybko dzielić się z rolnikami informacją o sytuacjach na rynkach światowych i o wynikających z tego dla nich konsekwencjach. Natomiast rolnicy muszą się dzielić informacją o realizowanej produkcji (kosztach i innych problemach związanych z produkcją mleka). Tylko współpraca oparta na wzajemnym poszanowaniu i zrozumieniu, w myśl idei zrównoważonego rozwoju, może przyczyniać się do obopólnych korzyści.

Literatura

- Analizy rynkowe 2000-2011 – Rynek mleka*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2012.
- Guba W., Dąbrowski J., *Deregulacje rynku mleka w UE – Skutki i zalecenia dla Polski*, Roczniki Nauk Ekonomicznych, Seria G – Ekonomika Rolnictwa, 2012, Tom 99, Zeszyt 1.
<http://www.milkprices.nl/> (6.01.2014).
- Mączyńska E., Pysz P., *Liberalizm – neoliberalizm – ordoliberalizm*, [w:] *Ekonomia dla przyszłości*, Materiały z IX Kongresu Ekonomistów Polskich, Wydawnictwo PTE, Warszawa 2013.

- Niewęglowska A., *Koncepcja „zarządzania przez jakość” na przykładzie Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Pątnicy*, praca magisterska, 1996.
- Parzonko A., *Macroeconomic conditions of economic and organizational changes in Polish dairy farms in the period 1989-2009*, „Olsztyn Economic Journal” 2012, vol. 7, no. 1.
- Powszechny Spis Rolny z lat 2002 i 2010, Warszawa 2011.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (2005, 2008), Wydawnictwo GUS, Warszawa 2008.
- Rogall H., *Nachhaltige Okonomie. Okonomische Theorie und Praxis einer Nachhaltigen Entwicklung*. Wydanie polskie: *Ekonomia zrównoważonego rozwoju – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2010.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 261/2012 z dnia 14 marca 2012 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do stosunków umownych w sektorze mleka i przetworów mlecznych. Dz.Urz. L 94 z 30.03.2012.

PREDICTABILITY AND PRICE STABILIZATION OF MILK AS A FACTOR IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF FARMS AND FOOD PROCESSING ENTERPRISES

Summary: The aim of the of this article is to present milk prices in Poland and other countries in the world (mainly in the EU), to trace and describe the mechanisms of price stabilization occurring at the national level and the EU and to present mechanisms to stabilize milk prices in procurement proposed by the dairies. As a result of the research, administrative regulations (milk quota mechanism) that contribute to the relative stability of the milk market in the EU are being withdrawn. The proposed so-called “Milk package” to a small degree will contribute to the inhibition of fluctuations in the world prices of milk. In this situation, dairies and farmers have to work deeper and try to counteract the disadvantages.

Keywords: milk market, milk prices, production quotas, information network.